

¹ доцент кафедри фізики, СДПУ

² студентка 5 курсу фізико-математичного факультету, СДПУ

e-mail: elmira.queen@mail.ru

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СПОСОБОМ ГРУПОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

На протязі багатьох років педагоги намагалися з'єднати навчання і виховання. Але фізика вважалась такою наукою, де важливим було отримання знань. Своєю статтею ми намагаємося показати, що і на точних науках існує можливість виховувати школярів, робити їх соціально компетентними.

Ключові слова: *соціалька компетентність, групова робота.*

Проблема розвитку соціальної компетентності школярів - це важлива соціальна і психолого-педагогічна проблема. Її рішення зачіпає загальні питання суспільства і освіти, оскільки в умовах соціально-економічних змін перед освітою поставлено задачу не тільки дати випускникам певний рівень знань, умінь і навичок з основ наук, але й забезпечити здатність і готовність жити в сучасному надскладному суспільстві, досягати соціально-значимі цілі, ефективно взаємодіяти і вирішувати життєві проблеми [3].

Орієнтація сучасного суспільства на людину, на розкриття його соціальної сутності, на вирішення соціальних проблем повинна намітити в практиці шкільної освіти пріоритети виховання, якому поки відводиться другорядна роль. Школа покликана стати чинником розвитку соціальної компетентності особистості, що дозволяє жити в сучасному суспільстві. Тому я вибрала тему дослідження «Формування соціальної компетентності способом групової діяльності на уроках фізики».

У соціологічному словнику наводиться таке визначення: соціальна компетентність (від лат. Competens - відповідний, здібний) - здатність індивіда ефективно взаємодіяти з оточуючими його людьми в системі міжособистісних відносин. До складу соціально-психологічної компетентності входить уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях, правильно визначати особистісні особливості та емоційні стани інших людей, обирати адекватні способи поведінки з ними і реалізовувати ці способи в процесі взаємодії. Особливу роль тут відіграє вміння поставити себе на місце іншого.

За ступенем складності розрізняють (див. напр. [1]) такі складові соціальної компетентності :

- *вираз*: здатність висловлюватися, виражати свої знання, думки і бажання;
- *сприймання*: здатність слухати, спостерігати за іншими членами групи, сприймати події і динаміку процесу в групі;
- *відкритість*: готовність сприймати стимули, здатність вислуховувати критику і сперечатися з іншими;
- *співпраця*: здатність усвідомлювати і сприймати можливості власних дій та відповідальність, вміння розуміти і пристосовуватися до дій інших;
- *формування*: здатність адаптуватися, налагоджувати контакти, знаходити своє місце в групі, висловлювати критику адекватно ситуації; послідовність у навчанні; вміння вести розмову, вести себе відповідно процесу динаміки розвитку групи;
- *ідентифікація*: здатність поставити себе на місце іншого і вирішувати конфлікти відповідно до ситуації, підтримувати баланс «близькість і дистанція», усвідомлювати власні можливості і межі.

Можна виділити (див напр. [4]) такі основні показники соціальної компетентності:

- співробітництво, робота в команді;
- здатність приймати власні рішення;
- здатність робити усвідомлений вибір;
- прагнення до усвідомлення власних потреб і цілей;
- соціальна цілісність, вміння визначити особистісну роль у суспільстві;
- наявність досвіду виконання різноманітних соціальних ролей;
- володіння банком прийомів ненасильницького вирішення конфліктів;
- розвиток особистісних якостей, саморегулювання .

У соціальній компетентності підлітків провідну роль відіграють відповідальність, емоційна саморегуляція, навички конструктивної взаємодії, адекватна самооцінка, узгоджена з потребою у досягненні, мотивація досягнення успіху, конструктивна поведінка в життєвих труднощах. У старшому шкільному віці принципове значення для соціальної компетентності мають соціальний інтелект, свідомість життя, побудова часової перспективи, сформованість мотивації досягнення успіху, рефлексивність, високий рівень самоповаги і його ідентичність, соціально значущі ціннісні орієнтації, відповідальність.

Психологічні складові соціальної компетентності проходять кілька етапів формування: початковий, нестійкий, стійкий.

Співвідношення рівнів з віковими складовими соціальної компетентності, вираженими у вимірюваних особистісних проявах, визначає системи взаємо-

зв'язаних показників для кожного віку.

Дослідники проблеми розрізняють дві стратегії у розвитку соціальної компетентності школярів в освітньому середовищі: розвиваючу, яка передбачає створення умов, що стимулюють розвиток її базових складових, і формуючу, яка передбачає допомогу школярам у набутті соціальних навичок

Практична значимість мого дослідження полягає в тому, щоб на основі розглянутого теоретичного обґрунтування розробити уроки, що стимулюють розвиток у школярів соціальної компетентності; підвищують результативність освітнього процесу в аспекті соціальної адаптації особистості.

Існувала думка про те, що такі види компетентностей формуються в учнів на предметах гуманітарного напрямку. В своїй праці ми намагаємося показати те, що це можливо, і потрібно, реалізовувати на фізико-математичних дисциплінах.

Нами проаналізовані технології навчання, які сприяють розвитку соціальної компетентності, серед них відомі є:

- технологія співробітництва;
- технологія диференційованого навчання;
- ігрова технологія.

Означені технології передбачають обов'язкове застосування групових форм навчання. Вони використовуються для вирішення комплексних завдань, засвоєння та закріплення нового матеріалу, розвитку творчих здібностей, формування загально навчальних вмінь, дають можливість учням зрозуміти і вивчити навчальний матеріал з різних позицій. Інтерактивні технології виконують наступні функції: комутативну (освоєння діалектики спілкування), терапевтичну (подолання труднощів), діагностичну (самопізнання).

При груповій роботі школярі вчаться спільної діяльності у вирішенні пізнавальних завдань. Хтось добре проявив себе в аналізі навчального матеріалу, хтось відчуває складнощі у вирішенні прикладу або завдання, хтось ухиляється від роботи. Це відбувається при всіх. Даючи оцінку, роблячи зауваження окремим учням, вчитель розраховує, що на них будуть реагувати всі, припускає, що його вказівки, питання, пропозиції доходять до кожного. Ті учні, які зустрічають труднощі у вирішенні проблем, можуть вдатися до допомоги своїх товаришів. Вона будується з таким розрахунком, щоб кожен виконував вказівку вчителя, вступав у контакт з ним і класом, враховував його зауваження, реакції колективу і належним чином виходив зі сформованої ситуації. При такій організації колектив класу живе одними цілями. Важливо, що при груповій роботі застосовується діалог, який є не тільки засобом навчання і виховання, він ще й полігон для вправи мовної здібності учнів

і умова засвоєння ними законів людського спілкування. Засвоюючи знання, виробляючи навички та вміння в певній науковій галузі, учень одночасно засвоює правила мовної поведінки і, зокрема, правила діалогу.

З урахуванням викладеного ми визначили за мету нашого дослідження розвиток соціальної компетентності учнів при вивченні фізики. Експериментальною базою був обраний 10 клас Макіївської ЗОШ № 99. За допомогою психологічних методик було визначено рівень розвитку компетентності учнів. Первинний контроль констатував у підлітків відставання у розвитку соціальної компетентності, особливо по субшкалам: «самостійність», «ставлення до своїх обов'язків», «інтерес до соціального життя».

Для підвищення рівня соціальної компетентності на уроках фізики ми здійснили наступне:

– після ознайомлення учнів з цілями та задачами майбутньої роботи провели бесіди та пояснення, що сприяли психологічній підготовці учнів, адаптували перехід від індивідуальної діяльності до групової.

Для поліпшення роботи в групі ми рекомендували засвоїти пам'ятку:

- 1) уважно вислухай і зрозумій думки товариша по групі;
- 2) якщо не зрозумів, запитай ще раз;
- 3) висловлюй свої думки групі коротко і чітко;
- 4) якщо не згоден з відповіддю товариша обґрунтуй, чому;
- 5) якщо не згодні з тобою, встанови, чому;
- 6) якщо довели невірність твоїх поглядів, визнай свою помилку;
- 7) пам'ятай: вирішення проблеми залежить від кожного члена групи;

– для навчального процесу ми обрали розділ «Молекулярна фізика» (див. напр. [2]). В календарно-тематичне планування внесли зміни, а саме проаналізували можливість формування соціальної компетентності при вивченні понять та законів фізики, при виборі прийомів та методів роботи передбачили ті, що сприяють її розвитку: мотивацію досягнень учнів, адекватну самооцінку, емоційну саморегуляцію, конструктивну взаємодію, відповідальність, організованість;

– при створенні сценаріїв конспектів уроків розробили відповідний зміст та особливо діяльність, ґрунтуючись на групову роботу.

Наведемо приклад фрагментів повторювально-узагальнюючого уроку-гри за темою: **«Молекулярна фізика: термодинаміка»**.

Мета уроку: за допомогою гри «Сходження на пік Знань» повторити, узагальнити знання учнів з даної теми; продовжити формування інтелектуальних здібностей учнів при вирішенні якісних завдань; формувати соціальну

компетентність (через груповий засіб спілкування); навчати учнів засобів самоконтролю; дати спробу відчутти кожному учню потенціал в здобутті знань.

Обладнання: карта сходження, два стартових прапорця, малюнки з прислів'ями, фізичне доміно (два примірники), набір магнітів, три ракетки з написами «КГ», «М», «С».

Хід уроку:

Етапи уроку	Зміст діяльності вчителя під час етапу уроку	Діяльність учнів	Що формуємо в учнях.
1. Організаційний момент	Привітавшись з учнями вчитель наочно перевіряє готовність класу до уроку		
2. Мотивація навчальної діяльності та повідомлення завдань уроку	Діти ми з Вами непогано попрацювали при вивченні теми. Тепер Вам необхідно одержанні знання систематизувати й скоригувати. Сьогодні ми з Вами проведемо фізичну гру. Зараз Ви за бажанням поділіться на 2 команди, виберіть капітана команди, але так, щоб в команді були і сильні і слабкі учні.	Об'єднуються в групи Обирають головного представника групи.	Формування вмінь свідомо себе оцінювати, здатності усвідомлювати і сприймати свої можливості і недоліки.
3. Цільова установка	Щоб робота вам приносила задоволення, щоб кожен з вас зміг реалізувати себе у певній діяльності давайте повторимо пам'ятку, якої бажано дотримуватися на протязі не тільки уроку, а й усього життя.	Повторюють пам'ятку.	Формування навичок і вмінь співпрацювати в групі, мотивацію досягнень учнів.
4. Організація самоконтролю	Зараз нам з Вами потрібно накреслити таблицю самоконтролю й заповнити перший ряд Я гадаю, що я знаю на ... Я знаю на ... Оцінка ведучого	Креслять в зошиті таблицю і заповнюють перший ряд.	Формування вмінь свідомо себе оцінювати.
5. Ознайомлення з правилами гри	Вчитель оголошує правила гри	Слідкують за правилами гри.	Формування здібностей сприймати інформацію.

6. Гра	Привал 1 «Кросворд». (На дошці намальований кросворд)	Розгадують кросворд.	Формування самостійності, формування культури спілкування вмінь сприймати інші точки зору і визначення єдиної правильної відповіді
	Привал 2 «Ромашка». (Ромашка має 8 пелюсток з завданнями, кожній команді по 4 завдання).	Відповідають на питання.	Формування самостійності, творчого мислення.
	Привал 3 «Увага». Якщо я піднімаю ракетку зі знаком «м», то всі повинні встати, демонструючи свою «довжину»; якщо ракетка зі знаком «с», то всі повинні швидко скинути руку і як би подивитися на свої ручний годинник; якщо ракетка зі знаком «кг», то всі повинні сісти або сидіти тому що маса є мірою інертності тіла. (Команда, яка була менш уважною, отримує штрафне очко).	Слідкують за словами вчителя і виконують його вказівки.	Формування здібностей сприймати інформацію, бути уважними.
	Привал 4 «Веселе питання - серйозна відповідь». Учні пригадують оповідання і пояснюють дії героїв використовуючи закони фізики.	Обмінюючись думками відповідають на запитання.	Формування комунікативних навичок, вміння висловлювати свої думки, та доводити їх; не боятися знаходити власні рішення у різних учбових, а також і життєвих ситуаціях.
	Привал 5 «Сюрприз - невдача». Після викидання кубика, оголошують помічники, що через погані погодних умов: очікується снігопад, схід снігових лавин і сильний вітер, командам необхідно повернутися назад, на стільки переходів, скільки вказує цифра на грані кубика.	Кидають кубики.	Формування вмінь сприймати невдачу, не заціклюватися на ній, вміння знаходити вихід з кожної ситуації.

	Привал 6 «Фізичне доміно». Користуючись принципом гри в доміно, складіть правильні формули. Тут враховується правильність і швидкість виконання.	Грають у фізичне доміно.	Формування соціальної компетентності: відповідальність, володіння засобами спілкування між собою і навичками конструктивної взаємодії; здатності робити усвідомлений вибір.
	Привал 7 «Відпочиваємо. Підводимо підсумки».	Заповнюють таблиці самоконтролю і таблицю «Ставлення до уроку»	Формування вмінь адекватно оцінювати себе, інших.
7. Домашнє завдання	Оцінюється робота учнів, робляться записи у журналі та учнівських щоденниках, задається домашнє завдання.	Записують домашнє завдання	Формування сумлінного ставлення до своїх обов'язків

Висновки

Таким чином, формування соціальної компетенції людини є актуальною проблемою психології та педагогіки, вирішення якої має важливе значення як для кожної конкретної людини, так і для суспільства в цілому. Як ми бачимо, існує можливість формувати соціальну компетентність школярів на уроках фізики, і вважаємо за потрібне продовжувати роботу в даному напрямку.

Література

- [1] *Иванов Д.И.* Компетентности и компетентностный подход в современном образовании//воспитание.образование.педагогика — 2007.
- [2] *Коршак Е.В., Ляшенко О.Я., Савченко В.Ф.* Фізика, 10 клас. Підручник для загальноосвітніх навчальних закладів. — 2010.
- [3] *Прямыкова Е.В.* Социальная компетентность школьников: смыслы и практики — 2007.
- [4] *Шаронова С.А.* Компетентностный подход и стандарты в образовании/ Социальные исследования. — 2008.